

Alegerile Parlamentare în Ucraina și miza reînnoirii elitei politice

Policy brief¹

În luna iulie 2019 în Ucraina au avut loc alegeri parlamentare anticipate. Scrutinul a beneficiat de o atenție sporită din partea partenerilor externi ai Ucrainei. Totuși, prezența la vot a fost mai mică decât la scrutinul anterior, care s-a desfășurat în toamna anului 2014, într-o perioadă extrem de complicată pentru noile autorități guvernamentale de la Kiev și asta deoarece atunci operațiunile militare din Estul țării erau mai intense, iar percepțiile despre securitatea națională erau altele.

În acest policy brief vom analiza principalele elemente ale alegerilor parlamentare, obiectivul nostru fiind acela de a identifica mai multe tendințe în politica internă de la Kiev, dar și de a evidenția câteva din obiectivele de politică externă. Important a fi menționat aici este faptul că formațiunea politică "Slujitorul Poporului" a obținut victorie în aceste alegeri din contul inerției generate de către Volodymyr Zelenskyy, noul președinte al Ucrainei, în timpul și după alegerile prezidențiale din primăvara anului curent și nu pentru că acesta ar fi definit o nouă viziune pentru viitorul Ucrainei.

Există câteva argumente care explică interesul mai mic al publicului ucrainean pentru această campanie electorală:

1. Organizarea scrutinului în perioada verii, atunci când mulți alegători nu pot vota în localitățile unde își au domiciliul;
2. Oboseala și dezinteresul general față de procesele politice, mai ales că în luna aprilie s-a desfășurat cel de-al doilea tur al alegerilor prezidențiale, unde victoria a fost de partea unui actor politic fără experiență, dar și fără un plan de acțiune concret. Acest lucru înseamnă că protestul cetățenilor împotriva politicienilor a continuat sub diferite forme: fie votul pentru același actor politic, fie apatia față de implicare directă în procese politice.

Important, însă, este faptul că autoritățile ucrainene au reușit să asigure și după alegerile prezidențiale o tranziție pașnică a puterii de la actori politici experimentați către actori politici noi, ultimii fiind fermi convinși că vor face o diferență calitativă în actul de guvernare. Dacă vor reuși sau nu acest lucru, adică vor produce această diferență calitativă, se va putea observa la alegerile parlamentare viitoare. Până atunci, cetățeanul ucrainean pare a avea o predispoziție spre schimbări și transformări ale sistemului politic, dar fără a manifesta interes de a se implica mai mult în aceste procese. De asemenea, există și cetățeni care nu au reușit să identifice platforme electorale sau candidați pe care să îi susțină, preferând în asemenea situații să nu își exercite dreptul de vot.

Majoritatea partidelor politice care au decis să ia parte la aceste alegeri parlamentare anticipate nu erau favorizate de noul context politic. Votul de protest și victoria lui Volodymyr

¹ Acest policy brief este elaborat în cadrul proiectului "The Romanian – Ukrainian Civil Society Forum for Dialogue and Cooperation", ca activitate de monitorizare a proceselor politice din Ucraina. Proiectul este implementat cu suportul financiar al Black Sea Trust for Regional Cooperation, un proiect al German Marshall Fund. Opiniile exprimate în acest policy brief aparțin membrilor echipei de implementare a proiectului și nu reprezintă, în mod obligatoriu, opiniile partenerilor ESGA.

Zelenskyy la alegerile prezidențiale erau două elemente care indicau că este imposibil de recuperat pierderile electorale în doar două luni. Până la alegerile din toamnă, programate conform legislației în vigoare în ultima duminică a lunii octombrie 2019, popularitatea noului șef de stat va scădea, iar acest lucru putea să fie valorificat de competiția mai experimentată. Totuși, nici cei care ar fi obținut mai multe dividende politice în cazul unui scrutin ordinar nu s-au opus deciziei președintelui de a convoca alegeri anticipate, chiar dacă nu au ezitat să explice public de ce președintele nu poate să insiste prea mult pe alegeri parlamentare anticipate. Petro Poroșenko și Iulia Timoșenko² aveau de ales între a-și fideliza electoratul loial sau de a aștepta ca popularitatea lui Zelenskyy să atingă un nivel mai scăzut. A doua variantă era la fel de riscantă ca și participarea la alegeri anticipate pentru că sondajele de opinie și analizele experților sociologi nu ofereau indicii că până în luna octombrie 2019 vor reuși să se reinventeze și să apară altfel în fața alegătorilor. În asemenea condiții, acceptarea provocărilor era soluția optimă, pentru că le-a permis să rețină electoratul, nu să-l piardă.

Cel mai interesant în aceste alegeri este faptul că rezultatele finale au arătat o radiografie perfectă a proceselor politice interne. Sociologii ucraineni au reușit să surprindă cu precizie mare tendințe, evoluții și percepții despre sistemul politic ucrainean.

Ce a fost nou și ce a rămas vechi în campanie electorală?

Verificat, deci bun de utilizat:

- **Auto-organizarea actorilor politici în regiunile pe care le domină** – a fost cea mai simplă strategie, abordată de mai multe formațiuni politice, dar nu neapărat și cea mai eficientă metodă de a convinge electoratul. Mulți actori politici au preferat să promoveze mesaje în regiuni pe care le cunoșteau și unde erau siguri că pot să intervină cu mesaje specifice³. De ce, totuși, nu au reușit să obțină susținerea electoratului? În primul rând pentru că Slujitorul Poporului, formațiunea care îl susține pe președintele în exercițiu al țării, a continuat strategia adoptată în campania electorală și a susținut votul de protest împotriva vechii clase politice. De asemenea, aceeași formațiune politică a abordat electoratul mai mult la nivel național, nu s-a lansat în competiții regionale decât acolo unde se știa clar că se poate obține suport local. Formațiunea politică Golos a rupt din electoratului lui Petro Poroșenko în vestul țării, dar nu a reușit performanțe în alte regiuni din est, deși au fost suficienți de activi, ținând cont de resursele financiare pe care le aveau. Platforma de Opoziție pentru Viață (abreviat în rusă OPZJ) și-au concentrat atenția în estul țării, acolo unde propaganda sau dezinformarea publicului a fost mai intensă în ultimii ani.

- **Tehnici de manipulare a electoratului** – mulți actori politici (atât lideri ai formațiunilor politice, cât și candidații pe circumscripții) au folosit tehnici de manipulare a electoratului. Promisiunile exagerate sau încercarea de a corupe votanții au fost subiectul multor investigații jurnalistice. Câțiva candidați au promovat tehnici de PR negru împotriva contracandidaților, iar alții s-au retras din cursă

² Iulia Timoșenko și-a ghidat campania electorală a propriului partid spre o campanie pentru alegeri ale șefului executivului. Unul dintre mesajele din campania electorală a fost formulat în felul următor: "Am ales un președinte popular, acum să alegem un premier profesionist!" În fotografia utilizată pentru răspândirea acestui mesaj alături de Iulia Timoșenko apărea și Volodymyr Zelenskyy. Iulia Timoșenko nu a ezitat să facă o demonstrație deschisă a propriilor obiective, concentrându-se mai puțin pe nevoile unuia dintre cele mai longevive partide politice din Ucraina angajate în această cursă.

³ Voters reject many controversial candidates in parliamentary election, Kyiv Post, 22 iulie 2019, <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/voters-reject-many-controversial-candidates-at-parliamentary-election.html?cn-reloaded=1>

(numai după publicarea unor știri sau după ce instanțele abilitate își exprimau opiniile și făceau recomandări Comisiei Electorale Centrale) pentru că nu au îndeplinit condițiile legale pentru a participa în această campanie.

- **Preluarea mesajelor electorale din campania pentru alegerile prezidențiale și transpunerea lor în campania pentru alegerile parlamentare** – multe dintre mesajele candidaților la alegerile prezidențiale din acest an s-au regăsit în platformele electorale ale formațiunilor politice care au intrat în cursa pentru alegerile parlamentare. Actorii politici nu au venit cu know-how și au preferat să manipuleze publicul cu acuzații aduse la adresa oponentilor, decât să producă programe și să elaboreze proiecte noi.

- **Dezinformarea și propaganda** – atât domestică, cât și externă. Mulți actori politici au folosit aceste instrumente pentru a-și promova obiectivele electorale. Cel mai bun exemplu în acest sens este același OPZJ, care a promis soluționarea rapidă a conflictului din estul țării, dar și contracte de livrare a gazelor naturale din Rusia încă din luna august 2019. Liderii acestor formațiuni politice au acces la oficiali ruși cu care promovează diferite afaceri comerciale sau înțelegeri politice. De asemenea, s-a speculat mult pe tema conflictului. Mai multe persoane cu interese economice, printre care și Ihor Kolomoiski, au încercat să manipuleze pe interior subiectul conflictului, susținând în repetate rânduri că nu este o agresiune militară a Rusiei în Ucraina, așa cum au încercat să convingă publicul predecesorii, dar este un conflict civil, intern, în care Moscova a decis să susțină interesele unei părți.

Tot aici este important a fi menționat faptul că Rusia a intervenit de la distanță în alegerile din Ucraina prin diferite instrumente de politică externă sau așa numitele "măsuri active",⁴.

- **Actorii politici care promovează interese străine** – acest element are conexiune cu dezinformarea și propaganda, în calitate de instrumente de influență a electoratului din Ucraina. Au existat candidați care au fost excluși din cursa electorală în urma emiterii unor decizii sau recomandări ale instanțelor de judecată. Unii dintre ei nu au locuit în ultimii ani pe teritoriul Ucrainei, așa cum prevede legislația electorală în vigoare, iar alții au dublă cetățenie. Dar, cele mai periculoase rămân a fi forțele politice care promovează interese străine, în detrimentul intereselor naționale de securitate.

Noutăți:

- **Adresarea mesajelor pe rețelele de socializare – know-how-ul actorilor politici noi** – chiar dacă nu este un instrument nou, rețeaua de socializare (Facebook, Twitter sau Instagram) a depășit ca și metodă de promovare a mesajelor electorale panourile exterioare, folosite abil în pre-campania pentru alegerile prezidențiale de către Iulia Timoșenko, spre exemplu. Noii actori politici au separat mesajele, le-au formulat în funcție de profilul psihologic al publicului căruia se adresau. Acest lucru nu înseamnă neapărat că ideile lor au fost complexe sau diferite, adică originale. Tactica a fost folosită pentru a atinge un anumit segment de vârstă, situație socială, nivel de protest formulat împotriva actorilor politici experimentați. Formațiunile politice au fost incapabile să se adreseze întregului electorat sau tuturor regiunilor. Unii actori au obținut mai multă susținere în anumite regiuni decât în

⁴ Mai multe detalii despre instrumentele folosite de Rusia pentru a influența teme, mesaje și decizii ale alegătorului ucrainean puteți găsi aici: " Elections in Ukraine and the Republic of Moldova. What Role for Russian Foreign Policy Tools?" Policy Paper, ESGA, București, 01 iunie 2019, <http://www.esga.ro/elections-in-ukraine-and-the-republic-of-moldova-what-role-for-russian-foreign-policy-tools/>

altele, iar preferințele alegătorilor au fost explicate de către sociologii ucraineni foarte detaliat pe parcursul întregii campanii electorale.

- **Votul de protest** – acest fenomen a continuat să domine și campania electorală pentru alegerile parlamentare. Trendul a trecut din campania pentru alegerile prezidențiale în cea pentru alegerile parlamentare anticipate. Acest lucru era evident, mai ales din modul în care a fost explorată personalitatea noului șef al statului.

- **Partide politice și candidați noi** – "Vocea" sau "Slujitorul Poporului" nu au fost singurele formațiuni politice noi, care au participat la aceste alegeri. Pe rând, atât partide politice, cât și candidați independenți aleg să fie parte a proceselor politice, făcându-și loc printre mai experimentatele partide politice, unele dintre ele având chiar două decenii de memorie politică în spate. Scena politică din Ucraina arată că este loc și cerere pentru oameni noi în politică, care să nu reprezinte interese particulare. Interesant este aici de menționat faptul că unele partide, care au fost parte a guvernării anterioare și au condus majoritatea parlamentară au ales drept strategie așa numita "schimbare la față", fără să pună accent pe rezultatele obținute în ultimii ani. Desigur, o asemenea formațiune politică este cea condusă de Petro Poroșenko, adică Solidaritatea Europeană, care a apelat prea puțin la reușitele anterioare. Poroșenko a continuat, ca și Iulia Timoșenko, să pună accent pe propria personalitate. Loialitatea celor care l-au urmat și i-au rămas fideli se bazează în primul rând pe principiile în care aceștia cred și pe care fostul șef al statului le-a promovat și în cadrul alegerilor parlamentare anticipate.

Câștigătorii și învinșii campaniei electorale

Încă de la începutul campaniei electorale pentru alegerile parlamentare anticipate sociologii ucraineni au atras atenția asupra faptului că "Slujitorul Poporului", partidul care l-a susținut pe Volodymyr Zelenskyy în campania pentru alegerile prezidențiale va fi marele câștigător al acestui proces electoral. Întrebarea principală rămânea a fi următoarea: cu cine va forma coaliția majoritară în viitorul legislativ acest partid? Cu câteva săptămâni înainte de alegerile anticipate noile sondaje de opinie arătau că această formațiune politică are șanse reale să obțină majoritatea parlamentară, fără a mai fi nevoie de negocieri post-electorale cu alte formațiuni politice sau candidați neafiliați. Astfel, spre sfârșitul campaniei, reprezentanții acestui partid și-au permis să promoveze mesaje prin care își tratau cu superioritate concurența electorală.

În urma numărării voturilor următoarele formațiuni politice au depășit pragul electoral de 5%:⁵

- Slujitorul Poporului – 43,16% sau 254 deputați;
- Platforma de Opoziție pentru Viață – 13,05% sau 43 deputați;
- Baticovșcina – 8,18% sau 26 deputați;
- Solidaritatea Europeană – 8,10% sau 25 deputați;
- Vocea – 5,82% sau 20 deputați.

Printre formațiunile politice care nu au reușit performanța de a depăși pragul electoral se numără Partidul Radicalilor, condus de Oleg Liaško. Anterior, acest partid a fost parte a coaliției

⁵ ПОЗАЧЕРГОВІ ВИБОРИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ
21 липня 2019 року, Proces Verbal al Comisiei Electorale Centrale a Ucrainei, Kiev, august 2019,
https://www.cvk.gov.ua/vnd_2019/inform/protokol_zbvo_03082019.pdf

parlamentare majoritare. Numărul de deputați neafiliați este de 46, alții 10 mandate (învingători pe circumscripții).

Numărul total de mandate pentru Rada ucraineană este de 450, dintre care 26 de locuri, care au rămas vacante, revin teritoriilor ocupate. Astfel, numărul total al deputaților aleși în cadrul scrutinului parlamentar din 21 iulie 2019 a fost de 424.

Pentru a forma coaliția majoritară este nevoie, conform legislației ucrainene, de 226 mandate de deputat. Slujitorul Poporului a reușit performanța de a acumula mai multe voturi, ceea ce i-a permis să obțină controlul asupra Radei, dar și decizia finală asupra componenței viitorului executiv. Această situație poate deveni periculoasă pentru această formațiune politică, dacă nu va fi gestionată eficient. Explicația este una simplă. Într-adevăr, Volodymyr Zelenskyy avea nevoie de susținere parlamentară pentru mai multe inițiative, dar și pentru a produce acea schimbare promisă în interiorul sistemului politic. Vechii actori politici nu i-ar fi oferit această susținere. Ba mai mult, s-ar fi opus oricărei încercări de a interveni în actuala schemă de guvernare pentru că le oferea pârghiile necesare pentru a gestiona și pe viitor afacerile statului. De multe ori, luptele dintre formațiunile politice care au format coaliția majoritară erau mimate pentru a crea senzația de competiție a ideilor bune și a soluțiilor eficiente. În acest moment, toată responsabilitatea actului de guvernare revine Slujitorului Poporului și asta deoarece liderii acestei formațiuni politice nu arată deschidere prea mare pentru a invita susținători ai altor formațiuni politice să ia parte la acest proces. În consecință, dacă reformele necesare nu vor fi implementate, dacă schimbările nu vor fi resimțite de populație, dacă autoritățile noi nu vor reuși să facă față provocărilor politice, economice, dar și a celor de securitate, atunci acest partid va avea soarta predecesorilor săi, dar mult mai devreme decât ultimii. Și asta deoarece predecesorii au știut să-și negocieze participarea sau prezența în interiorul actului de guvernare chiar și în condiții minoritare. Mai simplu spus, au știut cum să se facă necesari celor care își asumau actul de guvernare.

Printre perdanții acestui scrutin electoral sunt câteva formațiuni politice care nu au depășit pragul electoral. Aici îi putem aminti pe cei din Partidul Radicalilor sau pe cei din Platforma de Opoziție (vechiul OPPO Bloc). De asemenea, pierderi importante au suportat Blocul Solidaritatea Europeană al lui Petro Poroșenko, pentru că nu a reușit să avanseze sau să recupereze din pierderile suportate anterior, adică în campania pentru alegerile prezidențiale sau anterior acesteia, când liderul acestei formațiuni politice era cotate cu puține șanse să ajungă în turul doi al alegerilor prezidențiale, clasându-se în urma mai multor candidați. De altfel, rezultatul acestei formațiuni arată că fostul președinte a reușit doar performanța de a-și fideliza electoratul din aprilie 2019. Iulia Timoșenko nu a reușit nici ea să devină indispensabilă noului președinte al Ucrainei, deci nu va putea pretinde la funcția de premier și nici nu va participa la formarea coaliției parlamentare.

Reînnoirea elitelor politice în Ucraina pare a fi un proces normal și indispensabil pentru viitorul democratic al acestei țări. Vechea clasă politică și-a demonstrat potențialul. Cel puțin aceasta este marea concluzie a celor două scrutine electorale care au fost organizate în acest an în Ucraina. Majoritatea formațiunilor politice au susținut în campania electorală că știu și înțeleg nevoile cetățenilor, că au soluții, că au resursele umane pregătite să contribuie la schimbare. O analiză mai atentă a ofertelor electorale, a tacticilor, a modului în care au fost distribuite mesajele și resursele financiare au arătat, însă, că unele calcule au fost incorecte, iar aprecierile electoratului pot fi explicate prin inerția provenită din scrutinul anterior. Miza acestor alegeri – schimbarea totală a sistemului politic, reînnoirea acestuia, nu poate fi garantată în acest moment. Totuși, aceste schimbări sunt

necesare, pentru că au produs o tranziție non-agresivă. În plus, formațiunile politice care au pierdut aceste alegeri pot să reflecteze asupra erorilor, să își revigoreze forțele interne, să investească mai mult în capitalul uman și să acționeze în sensul eliminării personajelor toxice pe care le-au găzduit sub diverse forme.

© Copyright by Experts for Security and Global Affairs Association (ESGA)

Bucharest, Romania

2019

www.esga.ro